

2. Kultura politike

2.1 Demokracia merr jetë përmes qytetarëve të saj

Shembull:

Zgjedhjet parlamentare kanë fitues dhe humbës. Shumica formon qeverinë e re, kurse pakica formon opozitën. Qeveria mëparshme mund të humbasë funksionet, kurse qeveria e re, me një pamje të ndryshme politike, e zëvendëson atë.

Rregullat janë të qarta, por kjo nuk është e mjaftueshme. Sistemi zgjedhor mund të funksionojë vetëm nëse mbështetet tek humbësit, te pakica, e cila pranon rezultatet. Nëse kjo nuk ndodh, atëherë zgjedhjet mund të shkaktojnë konflikte të dhunshme, që përçajjnë shoqërinë në vend që të fuqizojnë kohezionin shoqëror ndërmjet anëtarëve të saj.

Një fushatë zgjedhore u jep partive mundësinë për t'ua komunikuar idetë e tyre qytetarëve. Çfarë ndodh nëse partitë që marrin pjesë nxisin programe raciste, fundamentaliste ose antidemokratike?

Që zgjedhjet të kryejnë rolin e tyre, si një ndër rrugët më të rëndësishme për pjesëmarrjen e qytetarëve në vendimmarrje demokratike, nuk mjafton vetëm kuadri ligjor që rregullon sistemin e zgjedhjeve. Për këtë është i nevojshëm besimi në procesin politik dhe sigurimi i rrugëve që garantojnë kryerjen e duhur të tyre.

Shembujt tregojnë se demokracia varet njëlloj, si nga rregullat ashtu edhe nga qëndrimet e qytetarëve ndaj saj. Qytetarët duhet të kuptojnë e të vlerësojnë sistemin dhe të ndihen përgjegjës për qëndrueshmërinë e tij. Partitë duhet të trajtojnë njëra-tjetrën si konkurrenca dhe jo si armike. Vetëm në këtë mënyrë, demokracia do të dëshmojë fuqinë e saj si sistemi i vetëm në të cilin ndryshimet e qeverive janë të mundshme pa qenë e nevojshme të ndryshohet sistemi politik.

Demokracia ngrihet mbi një sistem institucionesh dhe procesesh që përfshijnë zgjedhje të përgjithshme, përfaqësim parlamentar dhe kontroll mbi pushtetet përmes sistemit të llogaridhënies. Disa institucione përfshijnë pjesëmarrjen e drejtpërdrejt përmes referendumit ose një gjykate kushtetuese. Kjo është skena dhe qytetarët janë aktorët e saj. Kjo do të thotë që qytetarët duhet të kenë vullnetin dhe aftësinë të luajnë rolin e tyre, duke u identifikuar me sistemin politik të demokracisë.

Demokracia është një sistem institucionesh që i ka rrënjët në kulturën politike. Sistemi institucional mund të përcaktojë kuadrin e një kulture të tillë, por ai nuk mund ta krijojë ose të sigurojë qëndrueshmërinë e saj. Këto parime zbatohen edhe në qeveritë autokratike, sepse edhe një autokrat varet nga një kulturë e përshtatshme politike, që bazohet më shumë në subjekte politikisht pasive se në sisteme aktive dhe të përkushtuara.

2.2 Dimensioni kulturor i të drejtave të njeriut

Të drejtat e njeriut të natyrës civile dhe politike shpallin natyrën e proceseve demokratike në praktikë, duke përfshirë këtu lirinë e mendimit dhe të shprehjes, lirinë e medias (domethënë, ndalimin e censurës), të drejtën e votës dhe parimin e barazisë dhe të mosdiskriminimit që zbatohet në interes të çdo qenieje njerëzore. Kur vendet ratifikojnë një traktat të të drejtave të njeriut, ata premtojnë, me vullnetin e tyre të lirë, të harmonizojnë legjislacionin dhe praktikën e tyre të brendshme me standardet ndërkombëtare. Çfarë ndodh nëse një shtet dështon në përpjekjet tij për t'i mbajtur premtimet për të drejtat e njeriut? Për këtë ekzistojnë mekanizmat e ndryshëm për mbrojtjen e të drejtave të vendosura nga Kombet e Bashkuara ose nga institucionet rajonale, që hartojnë ligjet rajonale të të drejtave të njeriut që mund të firmosen nga qeveritë. Për shembull, në Europë ekziston Konventa Europiane e të Drejtave të Njeriut, e cila përqëndrohet në të drejtat civile e politike. Qeveritë mund të nënshkruajnë edhe Kartën Sociale Europiane, e cila përfshin të drejtat ekonomike, shoqërore dhe kulturore. Nëse një qeveri e ka ratifikuar Konventën, por nuk e zbaton atë, atëherë qytetarët e shteteve anëtarë të Këshillit të Europës (në të vërtetë çdo person brenda juridiksionit të një shteti) mund të paraqesin një ankesë në Gjykatën Europiane të të Drejtave të Njeriut, në Strasbourg.

Në pjesën më të madhe të rasteve, gëzimi i të drejtave të njeriut realizohet në kuadrin e qeverive të organizuara si demokraci kushtetuese, përmes mekanizmave të zakonshëm të proceseve demokratike. Këta mekanizma përfshijnë zhvillimin e ligjeve, të kulturës së pjesëmarrjes dhe të përkushtimit qytetar.

Demokracia dhe të drejtat e njeriut varen nga kuadri institucional i përbërë nga dy pjesë: nga një numër rregullash dhe parimesh të vendosura në sistemin ligjor dhe kushtetues dhe nga kultura politike. Demokracia dhe të drejtat e njeriut mishërohen në një numër parimesh, vlerash dhe përgjegjësish. Demokracia dhe të drejtat e njeriut lejojnë qëndrimet e kundërta për çështje të caktuara, por ato mund ta bëjnë këtë gjë vetëm në kuadrin e një mirëkuptimi dhe pranimi të fortë që lejon, mbron, por edhe kufizon liritë. Ju mund të mos jeni dakord në të gjitha pikat, por një qëndrim i tillë funksionon vetëm nëse të gjithë identifikohen me sistemin që lejon mosmarrëveshjet dhe kundërshtimet.

2.3 Mësimdhënia përmes demokracisë dhe të drejtave të njeriut-kultura demokratike në shkollë

Nuk ka demokraci pa demokratë të përkushtuar.

Çdo brez trashëgon demokracinë e tij dhe ndoshta arrin ta kuptojë, ta vlerësojë dhe të mësojë ta vërë atë në shërbim të tij në mënyrë aktive. Detyra e EQD/EDNJ dhe e arsimit në përgjithësi është të mbështesë e të nxitë të rinjtë të bëhen demokratë aktivë dhe të përkushtuar.

Përvoja historike e shumë vendeve dëshmon se traditat kulturore që mbështesin demokracinë zhvillohen ngadalë. Projektet për ndërtimin e kombeve në shoqëritë e pas luftës, në kushtet e mungesës së traditave të kulturës demokratike, përballen me pengesa shumë të mëdha. Mund të importohet një model institucionesh demokratike, por nuk mund të importohen rrënjët kulturore të demokracisë. Ato duhet të burojnë nga trashëgimia kulturore e shoqërisë.

Kultura politike mund të kuptohet në kuadrin e kategorive konstruktiviste. Ajo fitohet përmes proceseve të të mësuarit dhe të shoqërizimit. Për këtë arsye, nga fakti nëse shkolla qeveriset në mënyrë demokratike apo autokratike, varet edhe ajo që pritet prej tyre: të mësojnë si të jetojnë në ose nën atë formë qeverisjeje në të cilën ata kanë jetuar deri tani.

Shkolla, si mikro shoqëri, mund të mbështesë nxënësit e saj të përvetësojnë dhe të vlerësojnë elemente të një kulture demokratike dhe të të drejtave të njeriut, domethënë, që ata të aftësohen:

- Të njohin dhe të shprehin interesat dhe pikëpamjet e tyre me vetbesim.
- Të trajtojnë njeri-tjetrin me respekt të ndërsjellë, duke përfshirë këtu të dëgjuarit dhe empatinë, domethënë, vullnetin dhe aftësinë për të vënë veten në vend të tjetrit.
- Të zgjidhin konfliktin në rrugë dhe me mjete paqësore, domethënë të bëjnë marrëveshje dhe kompromise.
- Të vlerësojnë funksionet e strukturave funksionale që mbrojnë dhe kufizojnë liritë individuale. Në këtë mënyrë ata shtojnë shpirtin e tyre, si element i kulturës politike, në strukturat ekzistuese zyrtare të rregullave e ligjeve.
- Të vlerësojnë politikën si përpjekje praktike që synon të zgjidhë problemet që kërkojnë vëmendjen e duhur dhe marrjen e një vendimi.
- Të marrin pjesë në procesin e zgjedhjes së përfaqësuesve dhe në proceset e vendimmarrjes.
- Të përpiqen të ndikojnë në vendimmarrjet, përmes rrugëve të tilla, si: rritja e vetëdijes, pjesëmarrja aktive, grupet e interesit dhe menaxhimi i problemeve nga vetë nxënësit.
- Të marrin përsipër përgjegjësinë për vendimet dhe zgjedhjet e tyre, duke vlerësuar edhe ndikimin që ato kanë për vete dhe për të tjerët.
- Të kuptojnë që, nëse nuk marrin pjesë në vendimet që kanë pasoja për jetën e tyre, të tjerët do ta bëjnë një gjë të tillë për ta e, në këtë rast, pasojat mund të jenë jo në interesin e tyre.

Kultura politike lidhet ngushtë me qëndrimet dhe vlerat që qytetarët e rinj i formojnë përmes procesit të shoqërizimit, duke përfshirë këtu edhe përvojën shkollore. Të tjerë faktorë që ndikojnë në këtë proces janë: familja, bashkëmoshatarët dhe media. Nga ana tjetër, komuniteti i shkollës i ofron fëmijëve dhe adoleshentëve shanset e para për të ushtruar ndërveprimin në shoqëri dhe në mjedise publike; që këtë buron edhe roli i rëndësishëm i shkollës për mënyrën si trashëgimia demokratike kalon te brezi i ri. Përmes të mësuarit dhe përvojës në mjediset shkollore, të rinjtë mund të zhvillojnë qëndrime dhe aftësi për t'iu përkushtuar, gjatë gjithë jetës, proceseve demokratike dhe vlerave të të drejtave të njeriut, si përmes proceseve zyrtare të vendimmarrjes, ashtu edhe në bashkëveprimet e jetës së përditshme.